

HOOFSTUK EEN

1. INLEIDING

1.1 Agtergrond

1.1.1 Oorsig van die veld

Die Gereformeerde erediens is redelik arm aan simbole en rituele en word dikwels eerder gekenmerk deur 'n klem op die kognitiewe hoor en verstaan van die Woord van God (Wepener & Müller 2001:480-492 en Oskamp 2001:18-22). Neem 'n mens verder die erediens in die Nederduitse Gereformeerde Kerk (hierna genoem die NGK), soos dit afspeel gedurende die kerkjaar in oënskou, is die waarneming van die navorser die volgende:

- Eredienste vind plaas in óf 'n sterk gestruktureerde amper formalistiese styl óf in 'n sterk ongestruktureerde informele styl;
- die Kerssiklus en die Pinkstersiklus kry meer aandag as die Paassiklus; en
- hoewel daar oor die algemeen gedurende die Paassiklus heelwat aandag gegee word aan die lyding en sterwe van Jesus, kry die opstandingsgebeure relatief min aandag.

Volgens Burger (1995:72-73) is 'n '*coram Deo*'-lewe, 'n sterk motief van die Reformasie, maar om volhardend 'voor' God te leef, is 'n moeilik volhoubare saak. Simbole en rituele kan daarom 'n belangrike rol vervul as

"middele" tot volhoubare ervaring van die teenwoordigheid van God. In die NGK het rituele lank nie tot hulle reg gekom nie, aangesien die Woord en die amp soveel klem gedra het dat daar dikwels nie plek oor was vir simbole en rituele nie. In dié proses het die bedoeling van die ritueel om mense te help om die misterie of geheimenis van God beter te verstaan, skade gelei. Burger (1995:73) onderstreep die waarde van simbole en rituele soos volg:

“Soos die Woord en woorde ons help om dit wat van God verstaan kan word, te hoor, te begryp en te ontvang, so wil die simbole en rituele ons help om ook dit van God wat ons nie goed verstaan nie, te ‘sien’, te aanbid en te ontvang.”

Hierdie navorsing streef daarna om te bewys dat simbole en rituele nie tot hul reg kom nie. Dit is egter nie waar dat dit totaal afwesig is in die Gereformeerde geloofstradisie nie. Strauss (1994:149) wys daarop dat dit 'n ongebalanseerde standpunt is om te beweer dat enige simboliek in die Gereformeerde erediens ontbreek.

Hanekom (1995:10-11) ondersoek in sy navorsing die probleem of die geskrewe en gesproke woord nie beperkinge het ten einde geloof effektief te kommunikeer en te vorm nie. Hy wys daarop dat die geskrewe **Woord** binne die Gereformeerde tradisie nog altyd hoog waardeur is, maar dat dit 'n vraag is of verbale vorms van religieuse uitdrukking genoegsaam is om die rykdom en omvang van die Christelike geloof aan 'n moderne gesekulariseerde mens oor te dra.

Die gesekulariseerde mens van die 21ste eeu word toenemend blootgestel

aan ander media as die gesproke en geskrewe media. Televisie, video, film en ander nieverbale boodskapdraers kommunikeer in die sekulêre omgewing met 'n kommunikasiekrag wat gesproke en geskrewe middele oortref. In die lig hiervan moet die hedendaagse liturgie die krag van nieverbale kommunikasie maksimaal ontgin (vgl. Babin 1991:29-38 en Simpson 1994:167).

Hanekom (1995:13) laat hom soos volg uit oor die stand van simbole en rituele in die Gereformeerde geloofstradisie :

“Simbole en rituele speel, alhoewel lank reeds nie meer formeel nie, steeds 'n rol binne Gereformeerde kringe en by name die NGK. Aangesien besinning hieromtrent feitlik nie bestaan nie, vind die proses egter ongekontroleerd plaas en kan niemand met sekerheid sê wat ons huidige simbole en rituele kommunikeer nie”.

Hierdie stand van sake soos wat Hanekom dit konstateer, is verbeter met die navorsing en ontwikkeling van die 'Leesrooster' en gepaardgaande 'Preekstudies met liturgiese voorstelle' deur BUVTON en die 'Woordwyser' met gepaardgaande 'eksegetiese en liturgiese riglyne' deur INVENTO. Genoemde hulpmiddels sluit aan by die kerkjaar en verduidelik telkens die betekenis van feeste in die kerkjaar. Daar word ook gefokus op die konkrete toepassing van simbole en rituele (Nel 2004:63-121; Bester 2004b:68-70, 107-108). Ander navorsing wat op hierdie terrein gedoen is – soos Viljoen (2003) - help ook in die daarstel van 'n liturgiese model vir die gebruik van simbole en rituele. Die vermoede bestaan egter dat die gebruik van simbole en rituele in die eredienste van die NGK steeds nie 'n regmatige plek het nie veral wat die Paassiklus betref.

Hierdie navorsing wil aansluit by Marcel Barnard (2000:5), (vgl. Vos 2005a:176) wat onder liturgiek verstaan: 'de wetenskap van christelike riten en simbole.' Dit gaan dus om 'n sogenoemde 'breër' siening van simbole en rituele wat ruimte daarvoor laat dat alle liturgiese handeling gesien kan word as simbole en rituele.

Met so 'n 'breër' definisie van simbole en rituele is dit nie heeltemal reg om van simboliese en rituele armoede te praat nie. Dit is beter om te verwys na liturgiese armoede. Dit beteken dat hoewel die Gereformeerde liturgie deurgaans oor die potensiaal beskik vir die gebruik van simbole en rituele in die Paassiklus, dit nie altyd so ingeklee en aangebied word dat erediensgangers op konkrete, relevante en kreatiewe wyse onder die indruk kom van toepaslike liturgiese momente nie.

Die Gereformeerde geloofstradisie het onder andere as 'n soort reaksie teen die Rooms-Katolieke beeldeverering, ten regte en ten onregte, weggedoen met sommige simbole en rituele. Die inkleding van die Gereformeerde erediens het egter van die vroegste tye af voortdurend ruimte gelaat vir die visuele en rituele belewenis van die teenwoordigheid van God (Wheeler 2003:348-369). Die kansel as aanduiding van die sentraliteit van die Woord, die Kanselbybel, kanselklede met teksverse daarop, gewyde orrelmusiek, die sakramente van die Doop en die Nagmaal, stilgebied en die sing van 'n intreelied voordat 'n erediens begin, die Houtkruis en die Christus Monogram dien as voorbeelde hiervan (Strauss 1994:149-150).

Weens die wye gebruik van liturgiese rituele en simbole, is daar vir die doel van hierdie navorsing besluit om die navorsing af te grens tot die sogenoemde 'Paassiklus'. Hierdie keuse is egter nie lukraak gemaak nie. Dit is gebore uit 'n passie by die navorser en 'n jarelange soeke na groter singewing aan die Paasgebeure gedurende die kerkjaar. Die navorser is ook daarvan oortuig dat die liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus nie tot hul reg kom in die Gereformeerde tradisie nie.

1.1.2 Behoefte aan navorsing op hierdie terrein

1.1.2.1 Belangrikheid van Simbole en Rituele

Simbole en rituele speel 'n belangrike rol in mense se lewens. Sweet (1998:82- 83) gebruik die volgende verhaal om aan te toon hoe belangrik die verlede is, deurdat dit hoop gee in die hede. Die verhaal dui ook aan hoe belangrik simbole en rituele vir mense kan wees.

“In the early days of the Tennessee Valley Project (TVA), a dilapidated log homestead had to be abandoned to make room for a lake behind the dam. A new home on the hillside had already been erected for the cabin's poor Appalachian family, but they refused to move into their beautiful new split-level ranch ("splanch," as they called it).

The day of the flooding arrived, but still the family refused to move. As the bulldozers were brought in, the Appalachian family brought out their shotguns. No amount of legal brandishings or bulldozer menacings would budge this family from their cabin.

Then someone from the TVA decided to try one last-ditch effort to end the stalemate. They called in a social worker to talk with the family and find out what the problem was. "We ain't goin' anywhere" the family announced to the social worker. "Nobody can make us. We're not budging no matter how many threats you make or how rundown our little cabin may look to you!"

The social worker pleaded, "Help me to explain to the authorities why you won't move into your beautiful new home."

"See that fire over there?" the man asked, pointing to a blazing fire in the primitive hearth of the log cottage. "My grandpa built that fire over a hundred years ago," the man explained. "He never let it go out, for he had no matches and it was a long way to a neighbor's. Then my pa tended the fire, and since he died, I've tended it. None of us ever let it die, and I ain't a-goin' to move away now and let grandpa's fire go out!"

This gave the social worker an idea. She arranged for a large apple butter kettle to be delivered to the home. She explained to the family that they could scoop up the live coals from the fire and carry them to the new home where they would then be poured out and fresh kindling added. In this way grandpa's fire need never go out. Would this be acceptable?

This Appalachian family huddled, and then agreed to move from their shack in the hollow to the new home on the hillside. But they wouldn't budge - until they could take with them the fire of their ancestors."

Die belangrikheid van simbole en rituele, ook in die Gereformeerde liturgie, noodsaak voortdurende navorsing. Die nuwe millenium met sy gepaardgaande ontwikkeling van kommunikasiemedia maak die veld oop vir die aanwending van 'n verskeidenheid van rituele en simbole ter wille van singewing in mense se lewens. Die kommunikasie van geloofsvormende inhoude word verryk deur die aanwending van nieverbale handeling en objekte. Dit is ook reeds bewys dat verbale kommunikasie maar 'n klein deel uitmaak van die totale kommunikasieproses (Armstrong 1993:25; Nel 2001:41 en Viljoen 2003:115).

1.1.2.2 Die eis van die tyd

Die tyd waarin ons tans leef, word verskillend getipeer en geïnterpreteer. Daar bestaan ook nie eenstemmigheid oor die verskillende tiperinge en wat bedoel word met terme soos moderniteit, postmodernisme en postmoderniteit nie (Crouch 2003:70-71; Janse van Rensburg 2000:34 en Pieterse 2002:78-79). Vir die doel van hierdie studie word aanvaar dat die Latynse uitdrukking '*tempora mutantur et nos, mutamur in illis*' geld. Tye verander en mense verander daarmee saam (vgl. Sweet 2003a:17). Turner (1974:24) stel dit soos volg: "*the social world is a world in becoming, not a world in being.*" Hoe die **Evangelie** in verband gebring word met die tyd of konteks waarin mense leef, is bepalend vir 'n prakties-teologiese ondersoek (vgl. Sweet 2003a:13 en Vos 2005b:289-299).

Die tyd waarin geleef word is oorgangstyd (Burger 1995:22-38 en Turner, 1974:23-59) en dit kan dien as instrument vir vernuwing. Die soeke na singewing in omstandighede vorm 'n integrale deel van oorgangstye.

Gemeenskappe is ook nie stagnant nie, maar dinamies. Turner (1974:32) beskryf hierdie ‘wêreld-in-wording’ soos volg:

“With my conviction as to the dynamic character of social relations I saw movement as much as structure, persistence as much as change, indeed, persistence as a striking aspect of change. I saw people interacting, and, as day succeeded day, the consequences of their interactions.”

Veranderende tye bied interaktiewe vernuwingsgeleenthede en beskik oor die inherente vernuwingskrag wat eie is aan ‘n Gereformeerde identiteit en waarop hierdie navorsing voortbou. Volgens Viljoen (2003:125-126) behoort kommunikasie in die postmoderne wêreld spesifieke sake soos veelsintuiglikheid, regterbreinstimulusse, verrekening van die transendente, nieverbale kommunikasie, die mens se vermoë tot verbeelding en herinnering, relasionele kommunikasie, die aanspreek van die totale mens en deelname te omarm. Die konteks van die heersende tyd word sodoende ernstig geneem (vgl. Vos 2005b:298). Die heersende tyd moet egter in samehang met die Bybelse *kairos* wat dui op ‘n bepaalde tyd, deur God bepaal (Louw en Nida 1988:625), gesien word as gebruikseleenthede vir liturgiese simbole en rituele as geloofsvormende instrumente in God se hand. Sodoende word geskikte geleenthede raakgesien vir die duidelike kommunikasie van bepaalde inhoude soos die lyding, kruis, dood, begrafnis en opstanding van Jesus Christus. ‘n Sensitiwiteit vir hierdie kairosgeleenthede skep die ruimte vir simbole en rituele as dialogies-kommunikatiewe instrumente vir ‘n betekenisvolle kommunikasie van die evangelie (Viljoen 2003:122).

Die eis van die tyd dui ook in die rigting van die kerkjaar waartydens ruimte geskep word vir die viering van die groot daad van God in die mens se lewe. Die hantering van die kerkjaar met verskillende siklusse vra grondige besinning (Bothma:2004). Wanneer die kerkjaar, en hier by name die Paassiklus, aan die orde kom, word daar by verre nie genoeg gemaak van hierdie uiters belangrike siklus in die kerkjaar nie. Vos en Pieterse (1997: 144) verwoord dit soos volg:

"Alhoewel die kerkjaar gewoonlik op ons kerke se jaarprogramme aangegee word, is daar tog predikante wat nie altyd daarby hou nie. Ook die liturgiese skat van liederes, veral gesange, rondom die geboorte van Christus, sy lyding, sterwe en opstanding, hemelvaart en pinkster word dan nie behoorlik benut nie."

Hierdie beskrywing van Vos en Pieterse is in sekere sin net so van toepassing op die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus.

1.2 Probleemstelling

1.2.1 Inleidende kritiese vrae

Die vertrekpunt vir hierdie navorsing is dat die oënskynlike liturgiese armoede gedurende die Paassiklus in die NGK, dringend vra na die konkretisering van bestaande liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus en dat die soeke na nuwe relevante en eietydse rituele en simbole vir die Paasliturgiese gestimuleer word.

Wepener en Müller (2001:481) wys daarop dat die *Sola Scriptura* in 'n tipies Protestantse erediens nougeset gehoorsaam word, maar gaan verder:

"Ritualiteit/liturgie as betrokke by die basale menslike kategorie van eksistensie, die mens as liggaam en siel met al sy of haar sintuie, word in baie gemeentes elke Sondag grootliks genegeer."

Die volgende vrae vloei voort uit die veronderstelde probleem dat liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus nie tot hul reg kom nie:

- Watter eise stel tye van reorganisasie in die Suid-Afrikaanse samelewing aan die liturgie? (Burger 1995:13)
- Watter eise stel die tyd waarin geleef word aan die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus?
- Kom die sakramente, Doop en Nagmaal, as liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus, tot hul reg?
- Wat is die behoefte van erediensgangers aan die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus?
- In watter mate is die behoeftes van erediensgangers rigtinggewend vir die erediens en in watter mate spreek liturgiese simbole en rituele daardie behoeftes aan?

- Word die erediens nie verskraal as daar te veel klem gelê word op '*praise and worship*' en prediking ten koste van simbole en rituele en 'n meer omvattende inkleding van die liturgie nie?
- Hoe uitvoerbaar is die gebruikmaking van simbole en rituele?
- Is net die liturg verantwoordelik vir simbole en rituele? Wat is die moontlikheid van spanbetrokkenheid in hierdie verband?
- Hoe kom die hele saak van ideaal en werklikheid aan die bod?
- Hoeveel plek gee ons aan die werk van die Gees en hoe doen ons dit?
- Word daar genoeg klem geplaas op die gebeure soos versimboliseer in die Paassiklus?
- Is daar voldoende tradisionele rituele en simbole wat vandag nog bruikbaar is vir die liturgie in die Paassiklus?
- Kan nuwe eietydse liturgiese rituele en simbole vir gebruik in die Paassiklus ontwerp word?
- Kan kontemporêre simbole en rituele in die erediens gebruik word?
- Hoe kan multimedia gebruik word om konkrete gestalte te gee aan liturgiese simbole en rituele in die Gereformeerde erediens?

- Hoe word prakties gestalte gegee aan nieverbale kommunikasie?
- Hoe word liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus antropologies begrond en bedien?

Hierdie lys vrae beskryf die veld nog nie skerp genoeg nie en daarom behoort die navorsingsprobleem nader omskryf te word.

1.2.2 Probleemvrae

1.2.2.1 Verdere uiteensetting van die probleem

'n Ondersoek na die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus werk nie net met die veronderstelling dat daar 'n probleem bestaan in die aanwending van liturgiese simbole en rituele in die NGK nie, maar ook met die voorveronderstelling dat die spesifieke Christusgebeure soos versimboliseer deur die Paassiklus, nie genoeg beklemtoon en relevant gevier word in die Gereformeerde erediens nie.

Die 21ste eeu is 'n tydperk waarin toenemend gesoek word na konkrete singewing aan die persoonlike geloofsbelewenis, en daarom is navorsing in hierdie verband van groot belang. Geloofsgemeenskappe het die verantwoordelikheid en die uitdaging om met integriteit ruimte te skep vir 'n sinvolle liturgiese belewenis van die Christusgebeure.

Die bogenoemde bespreking verklaar nog nie die probleem met die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus duidelik genoeg nie.

Die sentrale rol wat die lewe en werk van Jesus Christus in die Nuwe Testament speel, plaas die Paassiklus en verwante simbole en rituele in die kern van hierdie navorsing. Die kruis en opstanding van Jesus beklee kernstatus in die Paassiklus en daarom behoort die Paassiklus met gepaardgaande inhoude, tot sy reg te kom in die lewe van enige geloofsgemeenskap. Of dit in die praktyk wel gebeur, is een van die vrae waarop hierdie navorsing wil antwoord (Smit 1983:7-8 en Du Toit 2000:129-160).

Smit (1983:8) beskryf dit as 'n verleentheid dat daar in die prediking so min aandag gegee word aan die Pase en maak die volgende gevolgtrekking:

“Hierdie verleentheid in die prediking is egter maar net die simptoom van 'n veel dieperliggende saak, naamlik dat die opstanding in die geheel van die Christelike lewe en denke (of teologie) eweneens nie die sentrale rol speel wat dit skynbaar behoort te hê nie”.

Hoewel Smit se bydrae meer spesifiek toegespits is op prediking oor die Pase, is dit *mutatis mutandis* van toepassing op die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus.

Dit is duidelik dat daar 'n definitiewe behoefte aan dié navorsing is. Weens die eise van die veranderende tye moet die kerk 'n nuwe rol vervul. Dit is ook by lidmate so dat daar 'n toenemende behoefte is aan 'n singewende beleving van hulle godsdiens, en ook 'n behoefte is aan 'n sinvolle inkleding van die liturgie tydens die Paassiklus.

Die navorser van hierdie studie is van die oortuiging dat hierdie ondersoek 'n bydrae in hierdie verband kan lewer.

1.2.2.2 Nadere omskrywing van die probleemvraag

Hierdie navorsing fokus op die veronderstelling dat daar 'n behoefte by erediensgangers in die NGK is aan 'n sinvolle en konkrete belewenis van God se teenwoordigheid soos vergestalt in die singewende gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus, maar dat daar waarskynlik nie daarin geslaag word om die evangelie konkreet en spesifiek in hierdie verband te kommunikeer nie. Die bestaande tradisionele rituele en simbole is óf ontoereikend óf word nie maksimaal benut nie. Daar is ook vir die Paassiklus 'n gebrek aan eietydse liturgiese simbole en rituele.

Die **probleemvraag** moes beperk of duidelik omgrens word ten einde die ondersoek haalbaar te maak. Die **navorsingsprobleem** word dus samevattend verwoord in die vermoede dat:

- daar in die NGK 'n probleem bestaan ten opsigte van die gebruik van liturgiese simbole en rituele gedurende die Paassiklus. Die Christusgebeure soos versimboliseer in die Paassiklus word waarskynlik nie singewend genoeg in liturgiese simbole en rituele verkonkretiseer nie;
- die bestaande tradisioneel toepaslike liturgiese rituele en simbole vir die Paassiklus is nie voldoende nie en/of word nie optimaal gebruik nie;

- nuwe liturgiese rituele en simbole vir gebruik in die Paassiklus nie ontwikkel word nie;
- erediens sangers se spesifieke behoeftes waarskynlik nie voldoende verreken word in die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus nie;
- 'n basisteorie vir die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus nie bestaan óf nie voldoende is nie.

In die lig van die bogenoemde navorsingsprobleem is die volgende stellings nodig:

- 'n Verbeterde basis- en praktykteorie sal die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die NGK gedurende die Paassiklus stimuleer.
- 'n Kwantitatiewe ondersoek by 'n verteenwoordigende groep erediensgangers behoort lig te werp op die behoefte aan liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus.
- Die empiriese gegewens wat verkry is uit bogenoemde ondersoek behoort by te dra tot 'n verstelde praktykteorie vir die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus.

1.3 Navorsingsdoel

Hierdie navorsing wil 'n bydrae maak tot 'n gewysigde teorievorming vir die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus en voorstelle maak vir 'n bruikbare praktykteorie.

Die doel van hierdie navorsing is om:

- te probeer vasstel of liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus tot hul reg kom in die Gereformeerde erediens;
- voorstelle te maak hoe die tradisionele liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus 'n regmatige staanplek kan behou in die 21ste-eeuse Gereformeerde erediens; en
- nuwe aanwendingsmoontlikhede vir liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus, wat aanpas by die hedendaagse milieu en eise van die tyd, te ondersoek.

Lukken (in Barnard & Post, 2001:21) merk in hierdie verband op: *"Ingrijpende veranderingen in het sociale, politieke of economische leven hebben onontkoombaar hun weerslag op de gestalte van religie. Juist door de nieuwe beleving van het seculiere ontstaan er in onze cultuur grote verschuivingen in de beleving van het sacrale. Nieuwe rituele vormgevingen blijken nodig, juist omdat rituelen alles van doen hebben met de doorgang naar het sacrale. Het heeft dan ook weinig zin bij het verloren gaan van bepaalde rituele praktijken louter en alleen te streven naar restauratie."*

Die prakties-teologiese vertrekpunte vir hierdie studie sal gedoen word aan die hand van relevante navorsingsliteratuur en daar sal ook gepoog word om die relevante ontwikkeling in die akademiese gesprek rondom wat Praktiese Teologie is, toepasbaar te maak op die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus (Hoofstuk 2).

'n Verdere literatuurstudie rakende die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus sal in Hoofstuk 3 gedoen word ten einde 'n basis- en praktykteorie te formuleer vir die liturgiese gebruik van rituele en simbole in die Paassiklus in die NGK. Hierdie proses is soos Nell (1996:9) dit stel: “'n hermeneutiese aktiwiteit waar verstaan en begryp sentraal staan”.

In Hoofstuk 4 word die huidige stand van en behoefte aan liturgiese simbole en rituele empiries getoets. Ten einde die studie 'n haalbare projek te maak en omdat hierdie navorsingsprojek gedeeltelik deur die navorser se werkgever geborg word, is besluit om te fokus op die plaaslike gemeente van die navorser. Die doelwit is om 'n verteenwoordigende steekproef van lidmate te betrek by 'n kwantitatiewe vraelys. Hieruit sal dan sekere wetenskaplike gevolgtrekkings vir die verstelling van die praktykteorie gemaak kan word.

Die ondersoek beoog om 'n verstelde praktykteorie vir die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die NGK gedurende die Paassiklus daar te stel. In Hoofstuk 5 sal moontlikhede in hierdie verband uitgewys word.

1.4 Hipoteses

1.4.1 Inleiding

'n Hipotese is 'n stelling wat 'n vermeende verband of verskil tussen twee of meer verskynsels of veranderlikes postuleer (Mouton & Marais 1992:137). Mouton en Marais (1992:162) gaan verder deur daarop te wys dat dit nie 'n unieke wetenskaplike verskynsel is dat mense vermoedens het oor die samehang tussen verskillende verskynsels nie. Wat egter volgens hulle die onderskeidende vraag is, is of vermoedens, oftewel hipoteses, toetsbaar is, met ander woorde in watter mate so 'n hipotese as reg of verkeerd aangetoon kan word. Daarom dien hipoteses as goed gefundeerde, direkte, sinvolle vermoedens en is die doel van die navorsing om die geformuleerde hipotese of hipoteses as waar of vals te bewys.

"What do you expect to find through your research? An hypothesis is essentially an informed hunch or expectation which helps to focus research on an issue or a series of issues which are central to the research question" (Carroll, Dudley & McKinney 1986: 154).

1.4.2 Hipotesestelling

In die lig van wat reeds gesê is, dien die volgende stelling as 'n **sentrale hipotese**:

- In die Gereformeerde liturgie is dit noodsaaklik dat die gebruik van liturgiese simbole en rituele gedurende die Paassiklus aangepas word

om die toepaslike Christusgebeure singewend te verkonkretiseer in die wêreld van erediensgangers.

Hierdie sentrale hipotese kry soos volg konkreet gestalte:

- Die doelgerigte inrigting van die Paasliturgie en die gebruikmaking van toepaslike rituele en simbole behoort die bestaande probleem te verlig en te verbeter.
- Die implimentering van 'n meer omvattende of wyer definiëring van simbole en rituele (Barnard, 2000:5) behoort 'n beter praktyk van optimale liturgiese benutting te bewerkstellig.
- Eredienste wat verryk word uit verskillende liturgiese tradisies sal lei tot 'n groter inklusiwiteit en beter verstaan van die Paasgebeure.
- Tradisionele Paassimbole en -rituele moet kontemporêr ingeklee word vir die sinvolle eietydse aanwending daarvan.
- Die aanwending van eietydse liturgiese rituele en simbole vir die Paassiklus moet gestimuleer word.
- Multimedia moet as hulpmiddels gebruik word vir die bevordering van die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus.
- Eredienste moet in ooreenstemming met die resultate van die kommunikasiewetenskappe nie net verbaal nie, maar ook nieverbaal beter kommunikeer.

- Liturgiese Paassimbole en -rituele moet ook antropologies begrond en bedien word.

1.5 Vertrekpunt en metodologie

1.5.1 Basiese uitgangspunte

Hoewel daar by teoloë aksentverskille is, is daar groot eenstemmigheid om die Praktiese Teologie te sien as kommunikatiewe handelingsteorie in diens van die evangelie. Hierdie metodologiese paradigma word verwoord deur eksponente soos Furet (1982; 1987), Van der Ven (1993), Bäumlner (1984), Heitink (1993), Pieterse (1993) en Mette (2005). Vergelyk Louw (1998b:61), Nel (2001b:3) en Nell (1996:19).

Die probleemvraag wat in die ondersoek onder die vergrootglas geplaas word is die liturgiese handeling in die Paassiklus. Dit gaan oor die kommunikasie van die spesifieke Christusgebeure soos dit konkreet vergestalt word in die Paassiklus. Die kruisdood en opstanding van Jesus Christus moet singewend aan die hoorder gekommunikeer word. Dit is niks anders as 'kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie' nie (Pieterse 1993:2).

Dingemans (1991:16) laat hom soos volg oor Praktiese Teologie uit:

"Praktische theologie is een zelfstandige theologie-discipline, die de praxis van het geloof en van geloofsgemeenschappen bestudeert. Met name richt de praktische theologie zich op de praxis van het christelijke geloven en leven, zoals zich dat voordoet in de kerkelijke geloofsgemeenschappen."

In die Christelike gemeente gaan dit dus oor die evangelie van Jesus Christus wat deur die Bybel en die Christelike tradisie gehoor is en dus gevier word in die liturgie (Dingemans 1996:56-57).

In hierdie ondersoek word die Gereformeerde *Sola Scriptura*, *Sola Gratia* en *Sola Fide* beginsels gehandhaaf met inagneming van die kommunikatiewe en narratiewe aard van die Woord.

Louw (1998b: 61) verstaan teologie as:

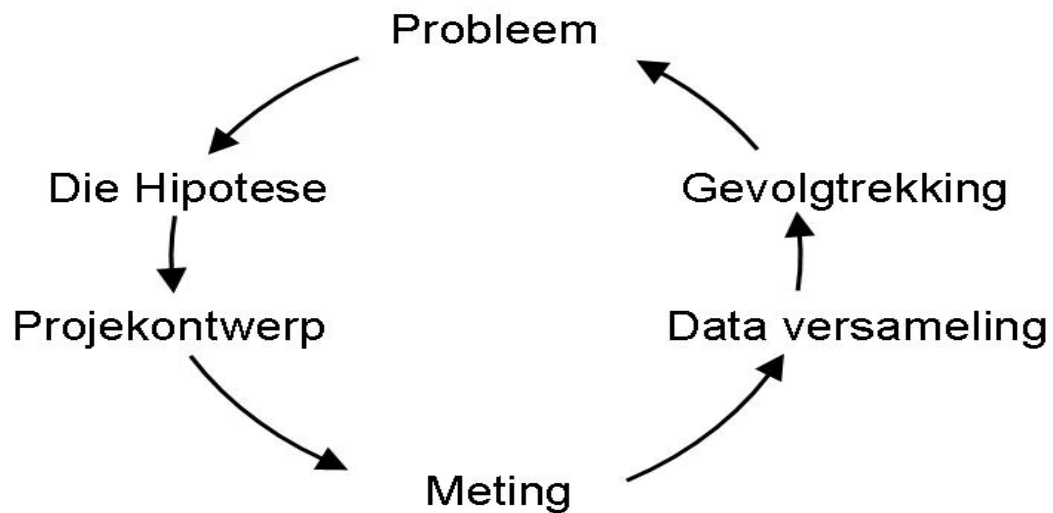
- ***Fides quaerens intellectum***: geloof wat soek om op 'n redelike basis te verstaan. Dit is die gesistematiseerde bestudering (refleksie), (*scientia*) en interpretasie (vertolking) van die sin van die God-mens-ontmoeting soos verstaan in die openbaring en die Christelike geloofstradisie (geloofstaal) vanuit die Christelike perspektief van geloofstoewyding (*sapientia*) binne kontekste van menslike selfverstaan en verskillende lewensverbande;
- ***Fides quaerens verbum***: geloof wat soek na maniere van kommunikasie, diskoers en struktuurgewing van die evangelie; en
- ***Fides quaerens actum***: geloof wat soek na regte maniere van doen.

In hierdie navorsing word daar gewerk met geloofsverstaan, refleksie en interpretasie van die Christelike tradisie en hier by name die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus. Paassimbole en -rituele

dien as struktuurdraers van die evangelie. Hoe suksesvol hierdie struktuurdraers uitdrukking gee aan die evangelie en in watter mate simbole en rituele selfverstaan en geloofstoewyding versterk, is van belang. Daarom wil die ondersoek langs die induktiewe weg (waarneming - beskrywing - analise - refleksie - handelingsuggesties) soek om op **‘redelike basis te verstaan’** of die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus tot hul reg kom of nie. Aan die hand van probleemformulering en hipotesestelling wil die navorsing waarneem en ervaar wat in die praktyk gebeur, en dan intepreter en evalueer om, indien nodig, 'n verstellde praktykteorie voor te stel. Die navorsing wil ook **‘maniere van kommunikasie van die evangelie’** en **‘maniere van doen’** ontgin. Dit staan bekend as die sogenoemde hermeneutiese weg (Heitink 1993:225-228).

In hierdie navorsing sal daar gesoek word na maniere om die evangelie sinvol te kommunikeer. Ter wille van 'n afgrensing van die navorsingsprojek word gefokus op die handelingveld van die erediens, maar dan die inrigting daarvan gedurende die Paasiklus.

Carrol, Dudley en McKinney (1986:153-155) bied 'n eenvoudige uiteensetting van die sikliese aard van navorsing aan (Figuur 1 hieronder). Hierdie uiteensetting is vir die onderhawige ondersoek van belang omdat dit die siklus van die navorsingsproses duidelik uitbeeld.

Figuur 1 : Sikliese Navorsingsproses (Carroll, Dudley & McKinney 1986: 154)

1.5.2 Basis- en Praktykteorieë

Hierdie navorsing stuur weg van 'n digotomistiese tweedeling van basis- en praktykteorie, maar verreken steeds die bestaan daarvan, asook 'n voortdurende wisselwerking tussen die teorie en praktyk. Volgens Sweet (2000b:xvii) gaan dit om "*First Century Passion for the 21st Century World*". Nadat hy “...a back-to-the-future methodology of movement that is simultaneously backward and forward” verwoord het (2000b:xvi) sluit hy aan by Stott (1992) se begrip '*double listening*' wat met die een oor luister na God se Woord en met die ander oor na God se Wêreld. Sweet (2000b:xvi) gaan verder en skryf:

"The greatest symbol for the inherent 'doubleness' of the Christian faith is the cross: the intersection of the horizontal and the vertical, the overlap of the divine on the human, the interface of the ancient and the future. A cross Christianity, a faith that is both aincient and future, both historical and contemporary...." (vgl. Webber 2004a:30-31)

Enige basis- of praktykteorie sal nie anders kan as om historiese ankers te behou en ook nuwe maniere van doen voor te stel nie. In hierdie studie oor die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus spreek dit duidelik dat daar deurgaans rekening gehou sal moet word met die Christusgebeure terwyl na nuwe weë gesoek word.

Aansluitend by Dingemans (1996:9) wil die navorser poog om tot 'n eie teologiese verantwoording te kom oor die belangrike saak van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus. Dingemans (1996:9) verwoord dit soos volg:

“heb ik een poging gedaan om mijn eigen manier van doen binnen de praktische theologie te verantwoorden.”

1.6 Afbakening van navorsing

Die navorsing sal beperk word tot die liturgie as wetenskap van Christelike rite en simbole, toegespits op die gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus. Die ondersoek sal empiries beperk word tot die plaaslike NGK-gemeente van die navorser. Die navorsingsresultate behoort ook waarde te hê vir ander geloofsgemeenskappe.

1.7 Aktualiteit

Barnard (1994:177) sê dat simbole en simboolhandelinge deel is van ons menswees en van ons spreke en handel. Geen mens en gemeenskap kan lewe en funksioneer sonder simboolhandelinge nie. In aansluiting hierby

konstateer Vos (1996a:53) dat 'n samelewing sonder ritusse sy identiteit verloor.

Bogenoemde stellings plaas die onderhawige navorsing in die middelpunt van aktualiteit. Waar mense in ons eeu leef binne die konteks van oormatige mediablootstelling en waar die tradisionele “woordkommunikasie” nie meer kan meeding met ander moderne maniere van kommunikasie nie, is daar bepaald behoefte aan singewende nieverbale kommunikasiemiddele.

Wanneer Mead (1994:117) skryf oor die transformasie van gemeentes vir die toekoms, gebruik hy die beelde van die herbouing van die mure van Jerusalem en die restorasie van die tempel. Volgens hom gaan dit in die hart van die gemeente oor die diep gesprek tussen God en sy mense. Daarom is liturgiese vernuwing belangriker as die verbetering van die institusionele raamwerk, opleiding van personeel, voedingsprogramme of behuising vir die armes.

Mead (1994:117) verwoord dit soos volg: *“The life of worship and prayer is absolutely first. It is not an optional extra. That is the difficult message from scripture for us.”*

Die belangrikheid van sinvolle eredienste spreek amper vanself. 'n Liturgie sonder die gebruik van konkrete simbole en rituele wat in eenvoud die mens se behoeftes aan 'n belewenis van die teenwoordigheid van God aanspreek, is kwalik voorstelbaar.

Met inagneming van die kritiese relevansie van die Christusgebeure vir die mens van vandag, is die aktualiteit van die sinvolle gebruik van liturgiese rituele en simbole in die Paassiklus feitlik voor die hand liggend.

1.8 Ontwerp

Die ontwerp en struktuur van hierdie ondersoek lyk soos volg:

- In Hoofstuk Een word die agtergrond, probleemstelling, navorsingshipotese, asook die vertrekpunte en metodologie geskets.
- In Hoofstuk Twee word die teologiese metodologie verder verduidelik.
- Na aanleiding van 'n literatuurstudie beskryf Hoofstuk Drie die begrippe liturgie, simbole, rituele en die Paassiklus en ontwerp 'n prakties-teologiese basisteorie vir die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus.
- In Hoofstuk Vier word die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus empiries getoets.
- In Hoofstuk Vyf word die resultate van Hoofstukke 3 en 4 geïntegreer tot die aanbieding van 'n verstellde praktykteorie.